



ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับผู้อื่น

ในสังคมของคนหมู่มาก บุคคลแต่ละหมู่แต่ละเหล่าต่างต้องมีกิจกรรมบางอย่างที่ต้องกระทำร่วมกัน และบางครั้งถึงกับมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ในทำนองเดียวกัน สังคมของนางอัปสรซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นว่านางมีการแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทไทวีกะ ซึ่งถือว่าเป็นพวกที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวสวรรค์เป็นส่วนใหญ่ กับอีกพวกหนึ่งคือ ประเภทเลากิกะ อันเกี่ยวข้องกับชาวโลกเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น นางอัปสรทั้งสองพวกจึงมีความสัมพันธ์กับชาวสวรรค์ ได้แก่ เทวะ กนธรรพ อสูร และอีกพวกหนึ่ง ย่อมสัมพันธ์กับชาวโลก อันได้แก่ มนุษย์ เป็นต้น

ดังนั้น พอดีจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับบุคคลต่าง ๆ ได้ ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับเทวะ
๒. ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับกนธรรพ
๓. ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับอสูร
๔. ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับมนุษย์

นางอัปสรกับกษัตริย์

นางอัปสรกับฤๅษี

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับเทวะ

นางอัปสรประเภทไทวีกะ มีอยู่ ๑๑ คน ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ละคนมีความสัมพันธ์กับเทวะในฐานะแตกต่างกันออกไปดังนี้

ในฐานะธิดา หริวงส์โลกกล่าวถึงนางอัปสรมีฐานะเป็นธิดาของ

พระพรหม^๑ ไ้แก่ นางอัปสรชกตาคี และในบางครั้งนางอัปสรก็ถูกพรหมสาป
ให้กลายเป็นปลา ดังเช่น นางอัปสรอทริกา นางถูกพระพรหมสาปให้ลงมาเกิดใน
มนุษยโลก ในลักษณะของปลา ต่อมาชาวอินเดียถือว่านางเป็นบรรพบุรุษของปลา
นางมีธิดาคือ นางสัตยวती นางสัตยวतीนี้มีบุตรคือฤๅษีवास (ผู้รวบรวมพระเวท)
หลังจากนางอัปสรอทริกาให้กำเนิดบุตรธิดาฝาแฝดแล้วนางจึงพินาศสาป

ในฐานะภรรยา หรือวงศ์กล่าวว่าพระอินทร์เป็นคนรักของอัปสรรับภา
ฤคเวทกล่าวว่าอูรวตีเป็นภรรยาของพระมีตรและพระวรุณ และเป็นผู้ให้กำเนิด
ฤๅษีวสิษฐ และฤๅษีอิตย^๒ นางอัปสรไม่อยู่ในฐานะภรรยาเอกที่จะได้รับการยกย่อง

^๑ Manmatha Nath Dutt, tr., The Harivamsha, p. 863.

^๒ R.V. VII. 33.10 - 12.

vidyuto jyotiḥ pari samjihānam mitrāvaruṇā yadapās-
yatām tvā /

tatte janmotāikam vasisthāgestyo yattvā viśā ājabhāra // 10 //
utāsi maitrāvaruṇo vasistharvasyā brahmanmanaso'dhi

jātaḥ /

drapsam skannam brahmanā dāivyena visve devāḥ puṣkare
tvadadamta // 11 //

sa praketa ubhayasya pravidvāntsahasradāna uta vā
sadānaḥ /

yamena tatam paridhim vayisyannapsarasah pari jajhe
vasisthah // 12 //

ยอมรับในสังคม เพราะหลังจากที่นางเกิดจากการกวนเกษียรสมุทรมากมายเหลือคณานับ ทั้งอสูรและเทพที่อยู่ ณ ที่นั้นก็ไม่มีใครปรารถนาที่จะได้นางเป็นคู่ครองอย่างแท้จริง นางจึงตกเป็นของกลางของชาวสวรรค์ จึงได้ชื่อว่า "สุรางคณา" นางจึงเป็นนางบำเรอของเทพ

ในฐานะบริวาร นางอัปสรจัดเป็นบริวารที่มีความจงรักภักดีต่อพระอินทร์ ไม่ว่าพระอินทร์จะมีบัญชาอย่างไร นางก็ต้องปฏิบัติตามเทวบัญชา ยากที่จะขัดขืน ดังนั้น เมื่อพระอินทร์เห็นว่า ฤๅษีหรืออสูร บริกรรมบำเพ็ญพรตอย่างแก่กล้าอันจะทำให้บัลลังก์ของคนสะเทือนไม่มั่นคง พระอินทร์จึงพยายามหาเหตุโดยการออกอุบายชักชวนการบำเพ็ญพรตนั้นเสีย โดยจัดหานางอัปสรให้ลงมาช่วยทำลายการบำเพ็ญพรตนั้น ดังเช่นฤๅษีวิศวามิตรผู้บำเพ็ญพรตอย่างแก่กล้า จนทำให้พระอินทร์เกรงว่าตำแหน่งของตนจะถูกยึด จึงได้ส่งนางอัปสรเมณฑกา ซึ่งจัดว่าเป็นนางอัปสรที่มีความงามเป็นเลิศลงมาชักชวนการบำเพ็ญพรต โดยอาศัยความงามของนาง ทำให้ฤๅษีหลงใหลหันมาสนใจทางโลกียสุข ลืมบำเพ็ญทางโลกุตตรสุข^๒ ทำให้เกิดความเป็นผู้ทรงอำนาจของพระอินทร์ต่อไปอีกหลายปี ไม่เพียงแต่ฤๅษีวิศวามิตรเท่านั้น ยังมีฤๅษีอื่นที่ถูกนางอัปสรชักชวนการบำเพ็ญพรตด้วยบัญชาการของพระอินทร์^๓ เช่นกัน

ทั้งนี้ ไม่เฉพาะแต่ฤๅษีเท่านั้น แม้แต่อสูร พระอินทร์ ก็หาละเว้นไม่ พระอินทร์จะมีบัญชาให้นางอัปสรลงมาชักชวนการบำเพ็ญพรตของอสูร และในขณะที่

^๑ W.J. Wilkins, Hindu Mythology, p. 482.

^๒ H.H. Wilson, The Vishnu Purāna, II : 144 - 147.

^๓ Ibid., II : 2.

เดียวกัน นางอัปสรก็ทำงานให้พระอินทร์ได้สำเร็จ

กวนเหตุนี้ จึงทำให้ท้าววิมลกล่าวร้ายถึงสตรีว่าไม่มีศรัทธาจากสตรี และหัวใจของสตรีคือหัวใจของหมาป่า^๑ จิตใจของสตรีควบคุมไม่ได้^๒ สตรีเป็น อารูธและกองทัพของปีศาจ^๓ สตรีมีจิตใจไม่หนักแน่นอ่อนไหว เป็นคนเหตุแห่งความ บุ่งบากทั้งหลาย ถ้าผู้ใดเกี่ยวข้องกับนางแล้วจะเป็นเหตุให้ไม่เกิดความก้าวหน้า กลายเป็นเฉื่อยชาหมกมิดระ^๔

แม้ว่าโดยปกติจะถือว่าสตรีนั้นหาความพอใจให้แก่บุรุษ แต่ก้อาจทำให้บุรุษ ได้รับความเคียดแค้นเพราะความยี่งอมีน มักจะควบคุมด้วยความวิตกกังวล ในบางกรณี ความทุกข์ที่เกิดขึ้น มักจะมีมากกว่าความสุขเสียอีก และกว่าบุรุษจะรู้ตัวก็จะเสียเวลา ไปมากมาย ทั้งเช่นฤๅษีก็พิสูจน์ว่าเมื่อพรตถึง ๕๐๗ ปี ๖ เดือน ๓ วัน กลับคิดว่า เวลาที่ตนมีความสุขกับอัปสรปรีมโโลจาเพียงเวลาที่ผ่านไปเพียง ๑ วันเท่านั้น^๕ พระอินทร์ได้ใช้นางอัปสร เป็นเครื่องมือในการกำจัดศัตรูของตน ผู้ที่เกราะหว่า

^๑R.V. 10.95.15.

na vai strāināni sakhyāni saṃti salāvṛkānāṃ hrdayanyetā/

^๒R.V. 8.33.17.

striyā asāsyam manoh /

^๓R.V. 5.30.9.

striyo hi dāsa āyudhāni cakre kim nā karannabalā asya
senāh /

^๔J.L. Shastri, ed. The Siva Purāna, 3:1551.

^๕H.H. Wilson, tr., The Vishnu Purāna, II : 2 - 5.

ก็ไม่พ้นนางอัปสร ถึงนางอัปสรรับภาท่างานให้พระอินทร์มีคพลาค นางถูกฤษีผู้
พระอินทร์ใช้ให้นางลงมายั่วยวนนั้นสาปให้นางกลายเป็นหินถึง ๑๐,๐๐๐ ปี

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับคนธรรมดา

นางอัปสรกับคนธรรมามีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น เพราะนางอัปสรเป็น
คู่ของคนธรรมดา มีความสัมพันธ์ในฐานะสามีภรรยา วรรณคดีสันสกฤตจะกล่าวถึงว่า
นางอัปสรเป็นคนรักของคนธรรมดา ทั้งสองมีกิจกรรมร่วมกัน กล่าวคือ นางอัปสรเป็น
นักฟ้อนรำ นักร้อง ส่วนคนธรรมดาเป็นนักดนตรี ซึ่งทั้งสองข้างก็เป็นศิลปินเอก และ
ทั้งสองอยู่ร่วมกันในสามภรรยา

นอกจากนี้ มหาภารตะกล่าวว่านางอัปสรและคนธรรมามีบิคาาร่วมกันแต่ต่าง
มารดา และในขณะเดียวกันยังกล่าวว่า นางอัปสรและคนธรรมามีบิคาาร่วมกัน
ทั้งนางอัปสรและคนธรรมาก็เป็นเทพในระกับเดียวกัน และต่างก็บูชาพระเวรุณ^๒
ขณะที่คนธรรมามีจิตรรตเป็นหัวหน้า นางอัปสรก็มีกามเทพเป็นหัวหน้าเช่นกัน^๓ ใน
สถานที่ใดมีคนธรรมาก็ต้องมีนางอัปสร ๗ สถานที่นั้น มหาภารตะอาทิบรรพกล่าวว่
พระกัศยปะและนางปราชาเป็นบิคาและมารดาของนางอัปสร อัมพูษา มีศรเกศ
วิหุตปรรณา คีโลกตมา อรุณา รักษิตา รัมภา มโนรมา เกศินี สุหาหุ

^๑ Ralph. T.H. Griffith, tr., The Ramayan of Valmiki,
I : 202 - 203.

^๒ E. Washburn Hopkins, Epic Mythology, (Delhi :
Indological Varanasi, 1968), p. 119.

^๓ Manmatha Nath Dutt, Hariyamsha, p. 909.

สุรตา สุรชา สุปรียา และของคณธรรพ์ อติหาหุ หาหา หูหุ อุมพุรุ เป็นต้น^๑

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับอสูร

นางอัปสรกับอสูรมีความสัมพันธ์กันทางคู่สาว ดังปรากฏในเรื่องราวของ อสูรสุนทและอสูรอุปสุนท อสูรทั้งสองคนไต่มาเพื่อบุขะเพื่อจะได้ขอพรตามที่ตนต้องการ อสูรได้กระทำความเพียรอย่างยิ่ง เพื่อจะให้บรรจุในสิ่งที่ตนปรารถนา ทำให้พระอินทร์ ไม่พอใจ เกรงว่าตำแหน่งของตนจะถูกข้อยแย้ง พระอินทร์จึงส่งนางอัปสร คือ ตีโลตตมา ลงมาชักชวนการบำเพ็ญพรตเสีย อสูรหลงใหลในความงามของนางอัปสร ทำให้ละ ความเพียรหันมาสนใจทางโลกียสุข^๒

^๑MBh. 1.65.49 - 51.

prādhāsūta mahābhāgā devī devarsitah purā /
alambusā misrakesī vidyutparṇā tilottamā // 49 //
arunā rōksitā cāiva rambhā tadvan manoramā /
kesinī ca subahuśca suratā surajā tathā // 50 //
supriyē cātibāhuśca vikhyātāu ca hāhā hūhūh /
tumburus̄ceti catvārah smṛtā gandharvasattamāh // 51 //

^๒MBh. 1.207.22 - 24.

sundopasundāvasurāu kasya putrāu mahāmune /
utpannaśca katham̄ bhedaḥ katham̄ cānyonyamaghnatām //22//
apsarā devakanyā vā kasya cāisā tilottamā /
yasyāḥ kāmena sammattāu jaghnatustāu parasparam //23//
etat sarvam̄ yethāvṛttam̄ vistareṇa tapodhana /
śrotumicchāmahe brahman param̄ kāūtūharam̄ hi nah̄ //24//

นางอัปสรมีความสัมพันธ์กับอสูร ในฐานะภรรยาโดยจำใจคือจากคำบัญชาของพระอินทร์ไม่อาจขัดขืนได้ มหาภารตะอาทิบรพ กล่าวว่ นางอัปสรบรรดาเป็นภรรยาของท้าวฤเวร^๑ รามายณะกล่าวว่า นางอัปสรบางคนประพฤตินิคประเวณี โดยไปหลงใหลคนธรรพ์ นางจึงถูกโอรสท้าวฤเวรสาวให้กลายเป็นนางวากษส นางอัปสรคนนี้คือ รัมภา นางพันคำสาวก็ต่อเมื่อถูกพระรามฆ่าตาย นับว่ารัมภาเป็นอัปสรผู้โศคร้ายมาก^๒

อสูรสุนทและอสูรอุปสุนทไค้หลงใหลในความงามของนางอัปสร ทำให้ทั้งสองต้องฆ่ากันตายเพราะความตองการนาง เรื่องราวของอสูรทั้งสองคนตองมาเสียชีวิตก็เพราะอัปสรตีไลศตมาเป็นต้นเหตุ ดังมีเรื่องปรากฏในมหาภารตะอาทิบรพ^๓

๔. ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับมนุษย์

มนุษย์ในที่นี้จะแยกกล่าวเป็นสองฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ คือ ในฐานะเป็นกษัตริย์และในฐานะเป็นฤษี

นางอัปสรกับกษัตริย์

กษัตริย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับนางอัปสร คือ เจ้าชายปุรุรวิส เจ้าชายวสุ และเจ้าชายอรชุน เป็นต้น

^๑MBh. 1.215 : 16.

^๒J. Talboys Wheeler, India of the Brahmanic Age, (Delhi : Cosmo Publications, 1973), I : 244.

^๓MBh. R. 1.63 pp. 586 - 587.

อุคเวทมีบทสนทนาระหว่างชายหญิงคู่หนึ่ง ต่อมาศคปถพรหณะได้ขยาย
 ความว่า เป็นบทโคตบของนางอัปสรคู่รักกับเจ้าชายปุรุรวัส อันจัดเป็นนิยายรัก
 ที่เก่าแก่ที่สุดเรื่องหนึ่ง และมีชื่อเสียงที่สุด ต่อมากวีภารตะคือกาลิทาส ได้นำมา
 แต่งเป็นบทละคร โดยอาศัยเค้าโครงเดิมชื่อ *วิกิรโมวศิย* อันแสดงถึงความรักของ
 ชายหญิงคู่หนึ่ง ซึ่งทั้งสองมีสภาวะแตกต่างกันคือ หญิงเป็นนางอัปสร ชายเป็นมนุษย์^๑
 แต่ถึงอย่างไร ด้วยความรักที่มีต่อกันอย่างมั่นคง ทำให้ทั้งคู่ได้ครองรักด้วยกัน แสดง
 ให้เห็นถึงอำนาจของความรัก ความรักของคนทั้งสองมีข้อตกลงของฝ่ายหญิงว่า เธอจะ
 ไม่ยอมเห็นสามีของเธอโดยปราศจากเสื้อผ้าอาภรณ์ประดับกาย^๒ ถ้าสามีละเมิดคำ
 สัญญา เธอจะต้องจากสามีไป ในที่สุดด้วยอุบายของคนธรรพ์ ทำให้สามีละเมิดคำ
 สัญญา นางจึงหนีไป

ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะว่า คำสัญญาของมนุษย์และนางอัปสรซึ่งมีสภาวะ
 ต่างกัน ทำให้อีกฝ่ายปฏิบัติตามไม่ได้ หรือเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคม บุคคลที่จะ
 อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข จะต้องมีข้อตกลงให้ทั้งสองได้ปฏิบัติก็น่าจะอนุโลมไปตามเหตุผลนี้

เพราะความรักของสามีที่มีต่อนาง จึงทำให้สามีของนางคือปุรุรวัส ออกคิด
 ตามนาง และได้พบนาง เขาขอร้องไห้ นางกลับไป แค้นนางปฏิเสธ ในที่สุดคนธรรพ์
 เกิดความเห็นใจในความรักของทั้งสอง โดยให้สามีของนางเปลี่ยนสภาวะจากมนุษย์

^๑ A.L. Basham, The Wonder that was India, p. 320.

^๒ S.Br. XI. 5.1.1.

Julius Eggeling, tr., The Satapatha-Brāhmana,
 Part V. Vol. XLIV. of the Sacred Books of the East. 2d. ed.
 Edited by F. Max Müller. (Delhi : Motilal Banarsidass, 1966),
 p. 68.

เป็นคนธรรมดา เพื่อจะได้เป็นพวกเดียวกันกับภรรยาของตน และจะได้ครองรักกันตลอดไป แสดงให้เห็นความมั่นคงในความรักของสามีที่มีต่อนาง โดยการยอมตนเป็นพวกเดียวกันกับภรรยา

สำหรับเจ้าชายวสุ^๑ พระองค์ได้เป็นสามีของนางอัปสรโดยการบังเอิญ เนื่องจากพระองค์ให้เหยียนำเอาพืชพันธุ์ (Retas) ถวายกับชายาของพระองค์ เมื่อเหยียนำไปทำให้เหยียวอีกตัวเห็นเกิดต่อสู้กัน เป็นเหตุให้พืชพันธุ์นั้นตกลงไปในปากของปลา เป็นเหตุให้ปลาดังท้องและให้กำเนิดมนุษย์เป็นแฝดชายหญิง แฝดชายมีชื่อว่ามัตสย แฝดหญิงมีชื่อว่า นางสัตยวती ก่อนนางสัตยวतीได้เป็นชายาของฤๅษีปราศร และให้กำเนิดฤๅษีवास^๒ ซึ่งเป็นฤๅษีที่ไ้รวบรวมพระเวทไว้ ปลาที่ไ้กินพืชพันธุ์นั้นก็คือนางอัปสรอหริกาณั้นเอง ไ้จักว่าเป็นบรรพบุรุษของปลา

ส่วนเจ้าชายอรุณ^๓ เป็นผู้ช่วยให้นางอัปสรบรรดาและเพื่อนคำสาปจากการเป็นจระเข้ เนื่องด้วยนางอัปสรบรรดาและเพื่อนของนางอีก ลีคน ถูกพรานหมันสาป^๔

^๑MBh. 1.63.1

เจ้าชายวสุ, นรเทพ, เป็นกษัตริย์องค์เดียวกัน.

^๒MBh. R. AdiParva p. 171.

^๓โอรสหนึ่งในห้าของท้าวปาณฑุและนางกุนตี.

^๔MBh. 1.215.7.

grāhāḥ pañca vasantyesu karanti ca tapoṭhanān /
tata etāni varjyante tīrthāni kurunandana //

MBh. 1.215.9 - 10.

tataḥ sāubhadrāmāsādyā maharṣes-tīrthamuttamam /
vigāhya mahasā suraḥ snānam cakre paramtapah //

นางอัปสรกับฤๅษี

นางอัปสรมีความสัมพันธ์กับฤๅษีอยู่สองฐานะ คือ ในฐานะมารดาและ
ในฐานะภรรยา

ในฐานะมารดา ฤๅษีกล่าวนางอัปสรเป็นมารดาของฤๅษีวิสิษฐและ
ฤๅษีอัครัย* ซึ่งมีวรุณเทพและมิตรเทพเป็นบิดา

ในฐานะภรรยา นางอัปสรมีฐานะเป็นภรรยาของฤๅษีหลายคนด้วยกัน
แต่ละคนก็ได้รับเทวบัญชาจากพระอินทร์ให้มารบกวนการบำเพ็ญพรตของฤๅษี ฤๅษีที่ถูก
รบกวนจากนางอัปสร ได้แก่

atha taṃ puruṣavyāghramantarjalacaro mahān /
jagrāha carano grāhaḥ kuntīputraṃ dhanamjayam //
MBh. 1.215.15 - 16.

kimarthaṃ ca mahatpāpamidaṃ kṛtevatī purā /
apsarāsmi mahābāho devāraṇyavihārini //
iṣṭo dhanapaterniyam vargā nāma mahābala /
nama sakhyascatasro'nyāt sarvāḥ kāmagamāt śubhāḥ //
MBh. 1.215.23.

so'sapat kupito'smāsu brāhmaṇaḥ kṣatriyarsabha /
grāhabhūtā jale yūyam carisyathā satam samāḥ
MBh. 1.216.18.

tatrāsu puruṣavyāghraḥ pāṇdveyo dhanamjayah /
moksaisyatyati śuddhātmā dukkhādasmanṇa samsayah //
*อุวทยานิพนธ์ หน้า 29.

ก. ณัฏฐิวิศวามิตร ถูกนางอัปสรเมเนกาเข้าทำลายคบะ จนณัฏฐิรับนางเป็นภรรยา และนางให้กำเนิดธิดาคือ ศกุนตลา ต่อจากนั้น พระอินทร์ยังไม่ละความพยายาม จักส่งนางรับภษาซึ่งเป็นนางอัปสรอีกคน แต่นางอัปสรตนนี้ไม่เป็นที่โปรดปรานของณัฏฐิ นางจึงถูกณัฏฐิสาบิให้กลายเป็นหิน เป็นเวลาถึงหนึ่งหมื่นปี เรื่องราวของนางมีปรากฏในรามายณะ^๑

ข. ณัฏฐิกัณฺฐ ถูกนางอัปสรปรัมโลจาเข้าทำลายคบะ โคนางอัปสรเป็นภรรยา นางได้ให้กำเนิดธิดาชื่อมาริษา^๒ นางอัปสรปรัมโลจาอยู่กับณัฏฐิเป็นเวลา ๕๐๗ ปี ๖ เดือน ๓ วัน ณัฏฐิหลงคิดว่าเหตุการณ์ผ่านมาเพียง ๑ วันเท่านั้น แสดงให้เห็นว่า มนุษย์เมื่อมีความสุขเวลาช่างผ่านไปอย่างรวดเร็วราวคิดปีกบิน

ค. ณัฏฐิธีระ ถูกนางอัปสรอัมพุษาซึ่งพระอินทร์ส่งมาให้ช่วยยวนและทำลายการบำเพ็ญคบะ เพียงแต่ณัฏฐิเห็นนางเท่านั้น ณัฏฐิก็เกิดกิเลสและหลงอุสุจิจึงในแม่น้ำสรวิวัตติ ทำให้กำเนิดเจ้าชายสารวิวัตตะ^๓

ง. ณัฏฐิภรัทวาช ถูกนางอัปสรชฤตาจิมายช่วยยวนขณะที่ณัฏฐิกำลังอาบน้ำที่แม่น้ำคงคา และโคนางเป็นภรรยา จนโคกกำเนิดบุตรคือโทรณพราหมณ์และธิดาชื่อศรุตาวตี^๔ สำหรับณัฏฐิภรัทวาชตนนี้โคกหลงไหลนางอัปสรเองโดยที่นางไม่ได้รับคำบัญชาจากพระอินทร์แต่ประการใด

^๑ดูวิทยานิพนธ์ หน้า ๓๒.

^๒Ralpt T.H. Griffith, tr., The Ramayan of Valmiki, I : 270.

^๓H.H. Wilson, tr., The Vishnu Purāna, II : 2 - 5.

^๔MBh. R. 9.51.7.

MBh. R. 9.51.20

^๕MBh. R. 9.48.1 - 2.

ในบางคราวฤๅษีบางตนก็หาได้หลงใหลนางอัปสรเสมอไปไม่ นางอัปสร
ที่ฤๅษีหลงใหลนางมากมักจะเป็นนางอัปสรที่พระอินทร์ส่งมา ยกเว้นนางอัปสรขฤๅค
เป็นผู้ที่ฤๅษีภักทวารพ้อใจนางเอง โดยไม่ใช่เพราะพระอินทร์เป็นเหตุ และกรณีฤๅษี
อชฎวาระ ได้บำเพ็ญพรตในแม่น้ำถูกนางอัปสรรับภา คีโลตตมา และนางอัปสรอื่น ๆ
มายั่วยวนจนทำให้ฤๅษีขึ้นจากน้ำ เมื่อนางอัปสรเห็นความพิการของฤๅษีก็หัวเราะเยาะ
ฤๅษีจึงสาปนางอัปสรเหล่านั้นให้ตกอยู่ในมือโจร และโลโจรเป็นสามิ^๑

นอกจากนี้ กวีอินเดียนยังได้กำหนดให้นางอัปสรเป็นสัญลักษณ์ของเดือนใน
จักรวาลอีกด้วย ดังปรากฏในวรรณคดีสมัยปุราณะ มีปรากฏในวิษณุปุราณะ^๒ นางมี
ความสัมพันธ์กับเดือนต่าง ๆ ๑๒ เดือน ดังนี้

<u>ชื่อนางอัปสร</u>	<u>ชื่อเดือน</u>	<u>ชื่อเดือนตรงกับเดือนทาง จันทรคติของไทย</u>
กระตุสลดลา	มธุ (Madhu)	เดือน ๕
มุชชิกสลดลา	มาธว (Mādhava)	เดือน ๖
เมเนกา	ไชยษฐ (Jyāistha)	เดือน ๗
สหชันยา	อาษาณะ (Aśāḍha)	เดือน ๘
ปรัมโลจา	นภัส (Nabhas)	เดือน ๙
อนุมโลจา	ภাত্রปท (Bhādrapada)	เดือน ๑๐
มฤตาคี	อาศวายุจ (Āśvayuja)	เดือน ๑๑
วิศวาจี	การตติก (Kārttika)	เดือน ๑๒

^๑ H.H. Wilson, tr., The Vishnu Purāna, V : 164 - 166.

^๒ Ibid, II : 285.

<u>ชื่อนางอัปสร</u>	<u>ชื่อเดือน</u>	<u>ชื่อเดือนตรงกับเดือนทาง จันทรคติของไทย</u>
อูรวตี	มารคศิรษ (Mārgasīrṣa)	เดือนอ้าย
ปาวจิตติ	เปาษ (Pauṣa)	เดือนยี่
คีโลตตมา	มาฆ (Māgha)	เดือน ๓
รัมภา	ผลกฤษ (Phalguṇa)	เดือน ๔

ในลิงคปุราณะ^๑ จะเป็นชื่อกริศจตุลาแทนชื่อนางอัปสรกระตุสลา ส่วนใน
ครุฑปุราณะ^๒ จะมีชื่อนางอัปสรรัมภาแทนชื่อสหชันยา ในวิษณุปุราณะ เพราะปรากฏ
ในครุฑปุราณะจะมีชื่อนางอัปสรรัมภาเป็น ๒ ชื่อ คือ เดือนอาษาฬ กับเดือนผลกฤษ

^๑ Liṅga Purāna, tr., A Board of Scholars, ed. Prof. J.L. Shastri (Delhi : Motilal Banarsidass, 1974), V. part I. p. 218.

^๒ Manmatha Nath Dutt tr., The Garuda Purānam, pp. 150 - 151.